

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра психології та педагогіки розвитку дитини

РЕФЕРАТ
на
ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітнього ступеня «магістр»
на тему:
ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР

Виконала:
студентка II курсу,
групи 603 групи
денної форми навчання
спеціальності
012 Дошкільна освіта
(шифр і назва спеціальності)
Освітньої програми
Дошкільна освіта
Русавська Д.С.
(прізвище та ініціали студента)

Керівник:
доктор педагогічних наук
Андрющенко Т.К.

Рецензент:
кандидат педагогічних наук
Попиченко С.С.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Формування ціннісних орієнтацій особистості як психолого-педагогічна проблема.....	7
1.2. Особливості дошкільного періоду в контексті формування ціннісних орієнтацій особистості.....	15
1.3. Рухливі ігри як засіб формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку.....	25
РОЗДІЛ 2. РУХЛИВІ ІГОРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	37
2.1. Стан роботи з використання рухливих ігор в практиці роботи ЗДО.....	37
2.2. Критерії та показники сформованості ціннісних орієнтацій дітей в рухливих іграх.....	60
2.3. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій у дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор.....	73
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР.....	79
3.1. Система роботи з формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор.....	79
3.2. Реалізація педагогічних умов в ході експериментального дослідження з формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор	85
3.2. Результати експериментальної роботи.....	90
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101
ДОДАТКИ.....	108

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Відстеження трансформації суспільних процесів засвідчує зміни освітніх підходів щодо формування життєвих компетенцій та цінностей особистості. Оскільки фундамент формування ціннісних орієнтацій особистості закладається в дошкільному віці, саме на цьому етапі необхідне усвідомлене партнерство батьків і педагогів у справі виховання дітей.

Провідним видом діяльності дитини дошкільного віку є гра, під час якої закладаються ключові цінності особистості та забезпечується фізичний і психічний розвиток дитини. Найбільше емоційне задоволення дошкільники отримують від рухливих ігор. З огляду на це актуальним питанням дошкільної педагогіки є використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти (ЗДО) рухливих ігор як засобу формування рухової компетенції та ціннісних орієнтацій особистості.

Нормативні освітні документи (Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.», «Базовий компонент дошкільної освіти» (БКДО)) визначають всебічний розвиток особистості як обов'язкову вимогу освітнього процесу дошкільної освіти. Освітні лінії БКДО «Гра дитини» та «Дитина в соціумі» спрямовані на розвиток життєвих компетентностей та формування ціннісних орієнтацій засобами гри.

Теоретико-методичні аспекти розвитку дошкільної освіти, впровадження інноваційних підходів до формування особистості дошкільника представлені у працях таких вчених, як Г. Беленька, О. Кононко, А. Богуш, Т. Андрющенко, Н. Гавриш, І. Дичківська, Т. Поніманська.

Ученими оцінено значущість формування ціннісних орієнтацій для розвитку особистості (О. Кононко, О. Коханова, Л. Токарева, М. Рокіч); розкрито особливості та обґрунтовано механізм формування моральних

цінностей і ціннісних орієнтацій (І. Бех, В. Галузьяк). Доведено значущість першої (дошкільної) ланки освіти у формуванні ціннісних орієнтацій особистості (Т. Піроженко, С. Ладивір, І. Карабаєва, К. Карасьова, Л. Соловейова); визначено засоби, що впливають на формування ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку (Н. Бондарено, Н. Ашиток, С. Світлична, І. Лапченко, В. Маршицька, О. Половіна, О. Удіна, Л. Артемова, О. Кошелівська, Н. Дятленко).

Значну увагу значенню гри в житті дошкільників та організації ігрової діяльності у своїх працях приділили класики української педагогічної плеяди К. Ушинський, С. Русова, О. Макаренко, В. Сухомлинський.

Доведено безумовну перевагу гри над іншими видами діяльності в процесі формування ціннісних орієнтацій особистості дошкільника (Л. Артемова, Т. Осокіна, О. Кошелівська, О. Стаєнна); визначено важливість рухливих ігор як засобу формування моральних цінностей дитини дошкільного віку (В. Наумчук, О. Богініч, Н. Пихтіна, Г. Дика, М. Чумарна).

Широкий спектр наукових розвідок репрезентує різні аспекти професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти щодо: поняття та педагогічних умов професійної компетентності вихователя (Г. Беленька, А. Богуш, Т. Швець, Н. Кононенко), педагогізації сімейного виховання (Т. Жаровцева, М. Прокоф'єва, Н. Ковалевська, Г. Борин, Н. Семенова), формування у дошкільників основних рухових умінь і навичок в ігровій діяльності (С. Петренко, С. Довбня).

Отже, аналіз наукових джерел та вивчення практичного досвіду, з одного боку, засвідчили наявність наукового підґрунтя дослідження проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості дошкільника засобами рухливих ігор, з іншого – виявили низку суперечностей між:

- високими суспільними вимогами щодо формування цінностей співпереживання, дружби, взаємодії та рухових навичок у підростаючого покоління й відсутністю сучасного системного підходу в українських ЗДО до формування ціннісних орієнтацій дошкільника засобами рухливих ігор;

- визнанням ефективності формування моральних цінностей за допомогою сюжетно-рольової гри та відсутністю належної уваги щодо рухливої гри як потенційного засобу формування ціннісних орієнтацій особистості дошкільника;
- потребою високоякісної підготовки вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в контексті формування особистісних цінностей та незадовільним станом реалізації цього завдання в сучасному освітньому середовищі.

Актуальність проблеми зумовили вибір теми дослідження «Формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор.

Завдання дослідження:

1. проаналізувати стан дослідження обраної проблеми у психолого-педагогічній літературі та на основі аналізу наукових джерел уточнити сутність базових понять дослідження;
2. обґрунтувати поняття взаємодії, співпереживання та дружби як цінностей, в результаті формування яких проявляються якості емпатії, комунікативності, впевненості, ініціативності, відповідальності.
3. визначити компоненти, критерії, показники, рівні сформованості ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку в грі.
4. виокремити та експериментально перевірити педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливої гри.

Об'єкт дослідження – формування ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор.

Для реалізації мети та вирішення завдань дослідження застосовано такі **методи:**

теоретичні: компаративний аналіз, синтез, індукції, дедукції, методи порівняння, систематизації та наукового узагальнення, діалектичний метод пізнання, абстрактно-логічний;

емпіричні: спостереження, анкетування, бесіда, контент-аналіз ділової, нормативно-методичної документації, педагогічний експеримент;

статистичні: кількісний і якісний аналіз, статистичне спостереження, варіація, інтерпретація отриманих результатів методом групування та таблично-діаграмного узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань формування ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку та проведення рухливих ігор в закладах дошкільної освіти, діючаноормативно-правова база в галузі освіти.

База дослідження. Експериментально-дослідну роботу проведено на базі закладу дошкільної освіти «Карамелька» с. Крижанівка Фонтанської сільської ради Одеського району Одеської області.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор.

Апробація результатів дослідження. Із проблеми дослідження наявна публікація «Рухливі ігри як засіб формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку» у збірнику студентських наукових праць факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2023 р.).

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи 110 сторінок.

ВИСНОВКИ

У роботі зроблено теоретичне узагальнення і запропоновано наукове розв'язання проблеми формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор: визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій старших дошкільників засобами рухливих ігор, виявлено та змістовно схарактеризовано рівні формування цінностей дружби, взаємодії, співпереживання.

1. Шляхом аналізу філософських, соціологічних та психолого-педагогічних джерел уточнено сутність поняття «ціннісні орієнтації» як елементи внутрішньої структури особистості, що визначають вектор її діяльності та активність, відповідають за моральний вибір на кожному етапі зростання особистості і визначаються культурними стандартами суспільства, в якому живе людина.

Визначено поняття «формування ціннісних орієнтацій старших дошкільників» як довготривалий процес з етапами, що співвідносяться із загальним зростанням та віковим розвитком людини, формуванням її особистісних рис, в основі якого – цінності, що починають закладатися в дошкільному віці.

З'ясовано особливості дошкільного віку в процесі формування ціннісних орієнтацій старших дошкільників засобами гри: необхідність реалізації дитиною власних потреб виступає мотивацією прийняття ціннісних орієнтацій; в основі формування ціннісних орієнтацій – емоційно-ціннісне ставлення дошкільника до себе, що проявляється у самооцінці та самоставленні; процес формування ціннісних орієнтацій залежить від сформованості у дитини супідрядності мотивів та внутрішніх етичних інстанцій, засвоєння моральних цінностей через потребу позитивної взаємодії із соціумом; формування ціннісних орієнтацій залежить від здатності дитини довільно регулювати поведінку через засвоєння усталених зразків і докладання вольових зусиль.

2. Обґрунтовано поняття взаємодії, співпереживання та дружби як цінностей, в результаті формування яких проявляються якості емпатії, комунікативності, впевненості, ініціативності, відповідальності.

Формування цінностей взаємодії, співпереживання, дружби сприяє формуванню ціннічних орієнтацій, що проявляються через особистісні якості: емпатія (від цінності співпереживання), комунікативність, впевненість (від взаємодії), ініціативність, відповідальність (від цінності дружби).

Розроблено діагностичний інструментарій з вивчення питання ставлення вихователів до рухливих ігор як засобу формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку.

Результати анкетування вихователів закладів дошкільної освіти засвідчили, що улюбленими іграми дітей вихователі вважають рухливі, а саме естафети та спортивні ігри. Стверджують, що старші дошкільники вміють проявляти емпатію під час ігрових ситуацій, на середньому рівні проявляють відповідальність. Педагоги вважають емпатію особистісною якістю, що проявляється в результаті формування цінності співпереживання. Вони ситуативно використовують рефлексію та залучають неактивних дітей старшого дошкільного віку до рухливих ігор переважно за допомогою доручень. Рухливі ігри не розглядають як засіб формування ціннісних орієнтацій дітей.

3. Визначено компоненти, критерії, показники сформованості ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор. За емоційно-вольовим компонентом критерієм є чуттєво-спрямований. Його показники: розуміння емоцій своїх та інших; прояв співчуття; здатність управляти емоціями. За когнітивним компонентом визначальним критерієм є знаннево-орієнтований, показниками якого є наявність знань про цінності взаємодії, співпереживання та дружби; наявність знань про зміст і правила рухливих ігор; обізнаність з правилами поведінки в рухливих іграх. Діяльнісний компонент характеризується операційним критерієм, що

включає вміння виявляти власні емоції та адекватно реагувати на емоції інших; вміння дотримуватися правил гри; вміння брати на себе відповідальність, ініціювати і налагоджувати взаємодію між усіма учасниками гри.

Схарактеризовано рівні формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор (низький, середній, високий).

Узагальнено теоретичні підходи до використання рухливих ігор як засобу формування ціннісних орієнтацій старших дошкільників.

З'ясовано, що рухливі ігри не лише задовольняють потреби у фізичній активності старших дошкільників, покращують ігрові навички, а й сприяють вияву емпатії, вміння домовлятися, відповідально ставитися до дотримання правил через формування цінностей дружби, взаємодії та співпереживання.

4. Запропоновано та експериментально перевірено педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку засобами рухливої гри: готовність майбутніх і практикуючих вихователів до формування ціннісних орієнтацій в дітей старшого дошкільного віку засобами рухливих ігор (включає співпрацю з батьками); системна робота з дітьми старшої дошкільної групи з розвитку емоційної чутливості, емпатії; виключення змагального ефекту в грі; надання дітям свободи прояву ініціативи під час рухливих ігор та втілення набутих знань у міжособистісній взаємності.

Визначені педагогічні умови реалізуються через вектори роботи з педагогами, дітьми та батьками в ході інформаційно-мотивуючого, навчального та практичного етапів. Під час поетапної реалізації системи роботи було використано фронтальні, групові, індивідуальні форми організації роботи за допомогою таких методів і прийомів як бесіда, майстер клас, тренінг, ігровий практикум, методичний семінар, дидактичні ігри, дискусія, розігрування ситуацій, читання художньої літератури, вільні рухливі ігри, круглий стіл.

Результатом запровадження запропонованих педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку є сформованість цінностей взаємодії, співпереживання та дружби засобами рухливих ігор.

За порівняльними результатами показників констатувального та контрольного етапів експерименту у контрольній та експериментальній групах вдалося визначити, що на високому рівні в ЕГ відбулися зміни зростання показників на 23 %, а в КГ – лише на 1,7 % за трьома компонентами (когнітивним, емоційно-вольовим, діяльнісним), на середньому рівні в ЕГ відбулося зростання на 12%, в КГ на 2,7%, на низькому рівні в ЕГ – зменшення показників на 35%, в КГ – на 4,6 %.

Системна робота щодо підготовки майбутніх вихователів до формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку (в тому числі до співпраці з батьками вихованців), комплексні заходи з батьками та дітьми старшого дошкільного віку з урахуванням особливостей формування ціннісних орієнтацій в дошкільному віці та використання рухливих ігор, дозволили досягнути високих результатів у роботі з дітьми щодо формування цінностей дружби, взаємодії та співпереживання засобами рухливих ігор. Це засвідчено результатом математичного аналізу щодо визначення істотної різниці між рівнями сформованості ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку ЕГ до і після експерименту.